

жень та процедур. Органи банківського нагляду повинні переконатися в тому, що банки мають у своєму розпорядженні управлінські системи інформації, що дозволяють менеджменту банку ідентифікувати концентрацію ризиків кредитно-інвестиційного портфелю з метою ранньої діагностики кризи.

Висновки. Поганий менеджмент і неадекватний контроль є причиною фінансового краху не тільки окремих установ. У разі виникнення кризи на фінансовому ринку вони можуть підсилити його вплив на ринок і призвести до краху всієї банківської системи. Через загострення економічної кризи в Україні виникає потреба в ефективному антикризовому управлінні, а загальні тенденції розвитку науки управління зумовлюють необхідність розробки концепції антикризового управління. В її основу покладено поняття циклічного розвитку організації, керованості, обмеженості ресурсів, браку часу, мотивації, ризиковості прийняття управлінських рішень тощо. Навіть цей, далеко не повний перелік свідчить про реальну небезпеку кризи навіть у разі рівноважного розвитку системи та успішного управління.

Література

1. Банківський нагляд: навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / В. І. Грушко, С. М. Лаптев, О. С. Любунь, К. Є. Раєвський. — К. : Центр навч. л-ри, 2004. — 264 с.
2. *Барановський О.* Проблемні банки : виявлення й лікування / О. Барановський // Вісн. Нац. банку України. — 2009. — № 11. — С. 18—31.
3. *Мищенко В. І.* Реорганізація та реструктуризація комерційних банків / В. І. Мищенко, А. В. Шаповалов, В. В. Салтинський, І. М. Вядрова. — К. : Знання, 2002.
4. *Тавасиев А. М.* Антикризисное управление кредитными организациями : учеб. пособие / А. М. Тавасиев. — М. : Юнити-Дана, 2006. — 480 с.
5. Про затвердження Спеціального порядку здійснення заходів щодо фінансового оздоровлення банків : постанова Правління Національного банку України від 1 груд. 2008 р. № 405 (ред. від 16 квіт. 2009 р. № 225).
6. Про банки і банківську діяльність : Закон України у ред. від 4 лют. 2011 р.
7. <http://aub.org.ua/>
8. <http://www.nbu.gov.ua/>

Статтю подано до редакції 14.10.2012 р.

УДК 339.923: 061.1

А.М. Копистура, канд. екон. наук, доцент
кафедри світового господарства
і міжнародних економічних відносин,
Київський національний університет імені Тараса Шевченка

КОРУПЦІЯ І ГЛОБАЛЬНА ФІНАНСОВА КРИЗА: ТЕОРЕТИЧНИЙ АСПЕКТ

АНОТАЦІЯ. Стаття присвячена вивченню ролі різних видів корупції у виникненні та розвитку глобальної фінансової кризи. Обґрунтовується необхідність взаємодії корупції у приватному та публічному секторах для отримання системних наслідків ренто-орієнтованої поведінки.

КЛЮЧОВІ СЛОВА: корупція, глобальна фінансова криза, лобі, захоплення держави, ренто-орієнтована поведінка

АННОТАЦИЯ. Статья посвящена изучению роли разных видов коррупции в возникновении и развитии глобального финансового кризиса. Обосновывается необходимость взаимодействия коррупции в частном и государственном секторах для получения системных последствий рентоориентированного поведения.

КЛЮЧЕВЫЕ СЛОВА: коррупция, глобальный финансовый кризис, лобби, узурпация государства, рентоориентированное поведение

ABSTRACT. The article is dedicated to study the role of different types of corruption in initiation and development of the global financial crisis. The interlink between corruption in private and public sectors is substantiated as a prerequisite for obtaining of systemic consequences for rent-seeking.

KEY WORDS: corruption, global financial crisis, lobby, state capture, rent-seeking

В умовах глобальної фінансової кризи особливо гостро постає питання про виявлення її причин і механізмів розвитку, яке дасть можливість для мінімізації її наслідків і запобігання подібним катаклізмам у майбутньому. Одним з таких механізмів, на думку автора, є корупція. Зв'язок між глобальною фінансовою кризою та вищим рівнем корупції досліджувався протягом останніх років як окремими дослідниками, зокрема Д. Кауфманом, О. Лоренсом, Б. Роханом тощо, так і міжнародними організаціями такими, як Transparency International і Світовим банком. Однак такі дослідження мають переважно емпіричний характер. У цьому дослідженні основна увага приділяється теоретичному аспекту зв'язку інституту корупції і глобальної фінансової кризи, зокрема виокремлюються конкретні види корупції як складові механізму розвитку кризи.

Д. Норт зазначив, що головною метою будь-якої організації є максимізація прибутку своїх членів [5]. Справедливість такого твердження доводиться настанням, перебігом і методами подолання останньої глобальної фінансової кризи. В умовах глобалізації організації, у тому числі різноманітні компанії з приватного сектора, зростають і розширюють свою діяльність як у межах окремих країн, так і на міжнародному рівні. Основою їх діяльності залишається рентоорієнтована поведінка, спрямована на максимізацію прибутку. У межах своїх можливостей компанії стимулюють своїх членів у надії на додатковий прибуток у майбутньому. Це призводить до створення нових продуктів і до персональної зацікавленості не тільки власників (принципалів), але й окремих працівників (агентів) у підвищенні прибутків компаній як запоруці підвищення особистих прибутків. Така зацікавленість є основою для виникнення конфлікту інтересів і підґрунтям для корупції у приватному секторі¹.

У той же час розміри капіталів найбільших компаній дозволяють їм конкурувати з державами у різних сферах впливу. Часто держави, а саме окремі елементи державного регулювання стають на перешкоді отриманню бажаних прибутків окремими компаніями внаслідок виключної державної монополії на владні повноваження та примус. У такому разі виникає питання про можливість впливу на дер-

¹ На практиці існує безліч випадків корупційної взаємодії між приватними особами, що негативно впливає на суспільство. Такі дії повинні визначатись, класифікуватись і каратись відповідними регуляторами на ринках чи безпосередньо судовою системою. Саме тому зазначені відносини зазвичай не включались до визначення корупції, а класифікувались просто як незаконні дії (проступок чи злочини). Крім того випадки корупції у приватному секторі важко виявити і виміряти. Однак у світлі останньої глобальної фінансової кризи міжнародні організації та уряди країн дійшли згоди щодо необхідності дослідження, виявлення та подолання корупції у приватному секторі з метою захисту економічної стабільності як на національному, так і на міжнародному рівнях.

жавну політику. У сучасній економічній літературі як вплив на державну політику, (а по-суті на механізм розподілу ресурсів в економіці, адже держава як монополіст на фактори виробництва має виключне право на розподіл доходів в економіці спираючись на механізми примусу та владних повноважень), так і ренто-орієнтована поведінка, наслідком якої є неналежне використання службових повноважень для досягнення приватних цілей [18], розглядаються як корупція.

Єдиною функцією держслужбовців є надання послуг з розподілу суспільних благ населенню. Факт корупції наявний там, де внаслідок виконання професійних обов'язків держслужбовцями суспільне благо не потрапляє до населення, а стає об'єктом власності певної зацікавленої групи агентів. Фактично окремі групи економічних агентів з приватного сектора конкурують на ринку надання державних послуг з усім населенням, тобто з усім приватним сектором, а державні службовці конкурують з населенням при перерозподілі доходів окремих груп економічних агентів [17]. Таким чином, розподіл ресурсів в економіці відбувається без участі населення і заздалегідь не передбачає ефективності у межах усього суспільства.

Досягти бажаного розміру прибутків компанії можуть нелегально або легально. До нелегальної корупції (корупції з крадіжкою) відносяться корупційні дії, що порушують існуючі норми і здійснюються з метою надання послуг, які держслужбовець не має права надавати [9; 22; 23, р. 600—604; 25, р. 4—8]. До легальної корупції (корупції без крадіжки) відносяться корупційні дії, що чиняться у відповідності з існуючими нормами, а держслужбовець отримує винагороду від зацікавленої особи за здійснення того, що має зробити безкоштовно згідно з законом [9; 22; 23, р. 600—604; 25, р. 4—8].

Як легальна, так і нелегальна корупція присутні у сучасному світі у всіх країнах, однак найбільш помітною є нелегальна корупція, яка переважає у країнах, що розвиваються. Легальна корупція також виявляється, досліджується і карається, однак здебільшого у тому своєму сегменті, де вона виявляється адміністративною¹. Унаслідок цього найбільшу увагу в економічних дослідженнях приділяють очевидним і примітивним формам корупції здебільшого у країнах, що розвиваються. Індекси сприйняття корупції, також спрямовані на врахування саме адміністративної корупції, що дозволяє розвиненим країнам показувати низький рівень корупції у порівнянні з країнами, що розвиваються.

¹ Адміністративна (бюрократична, дрібна) корупція [7; 11; 14, р. 75; 21; 26, р. 23-29] охоплює щоденні корупційні дії чиновників середнього та нижчого рівнів у їхніх взаємовідносинах з їх керівництвом (політичною елітою) або з приватними особами, що передбачають навмисне спотворення визначеного порядку виконання існуючих правових норм. Суми отриманих корумпованими особами хабарів чи грошовий еквівалент нематеріальних вигод, як і матеріальний зиск зацікавлених осіб, є незначними. Первинним мотивом учасників таких корупційних трансакцій є жадібність, або нужда, або ж виконання загальноприйнятих в адміністративній системі норм поведінки. Бюрократична корупція охоплює два напрями: а) громадян змушують давати хабарі чиновникам з метою надання останніми певних послуг або прискорення бюрократичних процедур, б) чиновники отримують певну винагороду за виконання доручень керівництва чи політичної еліти. Бюрократична корупція зазвичай включає вимагання незначних хабарів чи презентів для отримання чи прискорення отримання послуг, які мали надаватись безкоштовно чи у складі інших державних послуг (за надання ліцензій, прийняття податкової звітності, проходження митного контролю, проходження різних видів перевірок, отримання швидких грошей (наприклад, працівниками ДАІ), надання державних субсидій); безпосереднє присвоєння незначних сум грошей; продаж повноважень з метою приховування фактів обходу існуючих правил та інструкцій тощо. Бюрократична корупція найкраще відображається моделями, що описують рівновагу на ринках попиту та пропозиції послуг, що у свою чергу передбачають аналіз конкуренції, витрат та доходів, пов'язаних з цими послугами.

Компаніям, що прагнуть отримати надприбуток у розвинених країнах (адже саме там через механізми бюджетно-податкової політики перерозподіляється найбільший обсяг прибутку), для досягнення своєї мети неефективно вдаватися до нелегальної корупції, тобто порушувати правила гри в економіці, чи до легальної на адміністративному рівні, тобто діяти за правилами, де що їх коригуючи завдяки дискреційним повноваженням дрібних посадовців, найефективніше впливати на формування правил гри, змінювати їх під себе легітимним шляхом. Саме такий механізм отримання надприбутків, закріплений в інституті лобі, застосовується у розвинених країнах. Відбувається змова між частиною економічних агентів, внаслідок якої ці агенти здатні спільно захопити процес розподілу ресурсів в економіці [17]. Прикладом такої корупції є налагодження зазвичай довготривалих зв'язків між певною групою економічних агентів з приватного сектора і групою економічних агентів політиків, законотворців та держслужбовців вищого рангу¹, які передбачають обмін послугами та/чи іншими благами на взаємовигідній основі. Для приватного сектора взаємовигідна основа полягає у правовому закріпленні сприятливих для отримання майбутніх прибутків регулятивних норм у різних сферах державного регулювання, призначенні його представників на державні посади або ж укладання вигідних контрактів на державні закупівлі тощо. Для політиків і держслужбовців взаємовигідна основа полягає у фінансуванні політичних партій, виборчих перегонів, у підтримці при отриманні певних посад і безпосередньо у хабарах тощо.

Отже, на сьогоднішній день для великих компаній державу вигідніше купити, ніж конкурувати з нею в рамках тіньової економіки. Така купівля розглядається в економічній літературі як захоплення держави, яке [7—9] спрямоване на зміну чинних законодавчих норм у відповідності з приватними інтересами і охоплює дії індивідів, груп чи фірм як з державного, так і з приватного секторів з метою впливу на формування правил гри (законів, постанов, указів, державної політики) виходячи з власних інтересів шляхом незаконного та непрозорого надання приватної вигоди

¹ Що є великою корупцією, яка відповідно поділяється на масштабну, політичну та законодавчу. Масштабна корупція [7; 11; 20; 21] охоплює корупційні дії, що здійснюються посадовцями вищого рівня з метою перерозподілу ресурсів державного бюджету на користь зацікавлених осіб. До цього виду корупції відносять хабарі або відкати при проведенні тендерів на значні державні закупівлі та здійснення інвестиційних проектів, укладення концесійних угод, розподіл державних позик та галузевих субсидій, присвоєння державних фондів, мародерство тобто перерахування державних коштів за товари чи послуги, які фактично не будуть надані, політичне покровительство, клієнтелізм.

Політична корупція [14, р. 73-75; 24, р. 7-8] охоплює корупційні дії, що здійснюються політиками з метою збереження влади в своїх руках або ж збільшення свого представництва у владі шляхом здійснення розподілу ресурсів спираючись не виключно на інтереси народу, що їх обрав, а й з урахуванням власного бажання залишитись при владі. До цього виду корупції відносяться всі види махінацій на виборах, що призводять до їх фальсифікації, незаконні діяння у сфері фінансування політичних партій та виборчих кампаній, а крім того використання політиками своєї влади для зміни як національної політики, так і способів її провадження для забезпечення власних інтересів за рахунок суспільних. Цей тип корупції найважче виявити й виміряти, оскільки він допускає можливість теперішнього або майбутнього задоволення інтересів окремих прошарків суспільства внаслідок корупційних дій. Це, у свою чергу, може розглядатись як допустиме узгодження інтересів. Політична корупція може вивчатись за допомогою агентської моделі лише за умови скасування базового припущення останньої про добросовісність держави в особі її політичних лідерів і визнання ендогенності (інституціоналізації) корупції у політичному процесі.

Законодавча корупція [14, р. 75] охоплює корупційні дії, що здійснюються як законодавцями, так і державними службовцями, з метою впливу на здійснення голосування при прийнятті нормативних актів. До цього виду корупції відноситься отримання хабарів чи іншої матеріальної або нематеріальної вигоди законодавцями та держслужбовцями від зацікавлених груп з метою запровадження нормативних актів, що змінюють доходність певних активів або правила гри на ринках.

державним службовцям чи політикам через привілейовані канали доступу. Об'єктами захоплення можуть виступати законотворчі органи, органи виконавчої влади, суди, агенції з регулювання, суб'єктами захоплення можуть бути приватні фірми, політичні лідери, вузькі зацікавлені групи. Запровадження згаданих правил гри призводить до високої концентрації економічної влади і отримання ренти від усіх державних ресурсів вузьким колом осіб чи фірм з одночасним чи потенційним понесенням збитків суспільством у цілому. Тобто держава фактично регулює бізнес у відповідності до його приватних інтересів а не згідно з державними інтересами.

Дж. Кауфман і П.С. Вісенте зробили спробу врахувати легальну велику корупцію та захоплення держави при оцінці рівня корупції у низці країн. Результати дослідження майже повністю змінили традиційне уявлення про корумпованість країн [17]. Так, США виявились найкорумпованішою з цієї точки зору країною порівняно з іншими країнами ОЕСР. Решта ж розвинених країн, за винятком скандинавських, показали не набагато кращі результати, ніж США. Саме у цих країнах криза розпочалась і зазнала найбільших обертів. При оцінюванні рівня корупції у 104 країнах станом на 2004 рік з урахуванням легальної корупції та неналежних впливів перші 4 місця посіли Нідерланди, Норвегія, Данія та Фінляндія. Чилі виявилась 18-ю, Італія — 47-ю, США — 53-ми, а Росія — 74-ю. Менший за США рівень корупції показали Ботсвана, Колумбія та ПАР, а значно більший — Аргентина та Венесуела [15].

Лобіювання, як прояв легальної корупції та захоплення держави, є звичним і розповсюдженим явищем у всіх розвинених країнах¹, однак до глоба-

¹ Витрати на лобіювання в США у кризовому 2009 році склали за офіційними даними \$3,47 млрд, що на 5 % більше, ніж у 2008 році і стало історичним рекордом. Причому компанії та банки прямого інвестування збільшили свої витрати на лобі на 12 % до \$29,8 млн, незважаючи на втрати від кризи, а основними напрямками лобіювання були охорона здоров'я, фінансова реформа, закон про зміну клімату та проблеми зайнятості [2].

У Європі не існує офіційного реєстру лобістів. Однак після виявлення зв'язку між корупцією та фінансовою кризою Єврокомісія створила реєстр лобістів, який налічував на більше 4000 лобістських груп і організацій [3]. У 2011 році Єврокомісія та Європарламент прийняли рішення створити спільний Реєстр прозорості, куди, крім інших організацій, які прагнуть здійснювати будь-який вплив на прийняття рішень у ЄС, включаються також адвокатські контори, правозахисні організації, представники церков і самостійні лобісти. Включення до реєстру добровільне, однак ті, хто туди входить, мають надавати інформацію про себе та про те, які законопроекти вони вже підтримували. З іншого боку євро депутати зобов'язані повідомляти про всі свої контакти з лобістами при розробці нормативних актів. Протягом першого року існування до Реєстру було включено 5150 лобістських організацій [12]. За неофіційним даними у 2008 році у країнах ЄС діяли понад 15 тисяч лобістських організацій, причому 70 % з них представляли корпоративні інтереси, а 40 % функціонували при Європарламенті [2; 27]. Лобісти в ЄС можуть здійснювати вплив за допомогою низки каналів: через національні інститути, інститути ЄС, галузеві та «парасоликові» асоціації, об'єднання adhoc тощо [1]. За даними Ради Європи, корупція коштує Євросоюзу 120 млрд євро на рік [13]. Однак експерти називають цю цифру значно заниженою. В одній лише Німеччині у 2012 році корупція коштуватиме 250 млрд євро, що на 4 млрд євро більше, ніж у 2011 році. За вирішення питання на чийсь користь європейський посадовець міністерського рівня отримує близько 12 тис. євро. Протягом року такий посадовець отримує близько 100 тис. євро від лобістів. Щорічне зростання рівня корупції, відображене у збільшенні обсягів корупційного ринку, підтверджується опитуваннями населення ЄС, 74 % якого підтверджують таке зростання у своїх країнах [6]. За даними доповіді Transparency International «Гроші, Політика, Влада: корупційні ризики у Європі» [19] у Швеції та Швейцарії фінансування політичних партій не регулюється законодавчо, а платежі можуть здійснюватись анонімно у будь-якому обсязі. Так само здійснюються платежі у Греції. Закони, що регулюють діяльність лобістів, існують лише у Литві, Польщі та Словенії. У Франції, Німеччині та Великій Британії регулювання здійснюється частково і на добровільній основі. Недостатній рівень прозорості і контролю у державному управлінні експерти ТІ виявили у Болгарії, Чехії, Греції, Італії, Португалії, Румунії, Словаччині та Іспанії. Корпоративний сектор застосовує кодекси корпоративного управління лише у Норвегії та Швеції. Греція, Італія, Португалія та Іспанія мають найгірші в ЄС системи добросовісної поведінки, що пов'язується з високими рівнями державних витрат та державного боргу у цих країнах. Найефективніші заходи боротьби з корупцією серед країн ЄС застосовують Данія, Норвегія, Швейцарія, Німеччина, Велика Британія та Швеція.

льної фінансової кризи цей інститут не часто розглядався при дослідженні проблем корупції. У той же час завдяки легальній корупції та захопленню контролю над державами великими корпораціями економічні системи розвинених країн у цілому і фінансові зокрема діють за корупційним принципом отримання короткострокової приватної вигоди на шкоду довгостроковим приватним і публічним інтересам. Часто відбувається змова між приватними корпораціями і державними службовцями. Внаслідок цього корупція супроводжує дії, які формально є законні, однак спрямовані на досягнення прихованих приватних інтересів. Такі дії, як правило, є неетичними і йдуть в обхід чинного законодавства та призводять до «приватизації державної політики».

Безпосередніми пов'язаними між собою проявами корупції¹, які зробили можливою останню глобальну фінансову кризу стали:

- шахрайство у фінансовому секторі, зокрема діяльність іпотечних корпорацій, банків та інших фінансових компаній, яка передбачала взяття надлишкових ризиків і Понці-схем;
- змова між зазначеними фінансовими корпораціями та їхніми аудиторами з метою приховування приховання фальсифікацій і невідповідностей у звітній документації;
- недобросовісна поведінка рейтингових агентств, які через конфлікт інтересів приховували високі рівні ризику у фінансовому секторі;
- політичне лобі, що проявилось у змові між фінансовими корпораціями та органами, що мали їх регулювати з метою послаблення регуляторних обмежень п забезпечення використання державами викупів тп субсидіювання проблемних фінансових корпорацій у межах подолання кризи.

Очевидно, що фінансовий сектор не є винятком у засобах досягнення своїх цілей. Інші сектори економічної системи різних країн використовують подібні корупційні засоби та практику у своїй діяльності в обсягах, які вони здатні забезпечити фінансово за умови перспективи отримання достатньо високих прибутків.

Таким чином, ми спостерігаємо поєднання елементів корупції у державному та приватному секторах як складових елементів формування глобальної фінансової кризи. Причому перші три прояви належать до приватного сектора і обумовлюються ренто-орієнтованою поведінкою економічних агентів в умовах конфлікту інтересів. Однак їх наслідки не могли б вийти за межі втрат окремих економічних агентів за умови належного державного регулювання та нагляду. Саме недоліки державного нагляду дали можливість побудови у розвинених країнах такої фінансової системи, яка базувалась на борговому фінансуванні усіх сфер приватного та публічного життя суспільств, дозволяла неконтрольований розвиток і використання надприбуткових складних боргових фінансових інструментів тощо. Тобто корупція у державному секторі виявилась необхідною умовою для виникнення системних наслідків, а також ефективним інструментом для перерозподілу доходів в економіці на користь певних приватних інтересів за рахунок глобальної фінансової кризи.

¹ детальніший огляд конкретних подій, що супроводжували виникнення перебіг і подолання глобальної фінансової кризи, див. [4; 10; 15; 16]

Література

1. Бусыгина И.М. «Невидимая рука»: корпоративный лоббизм в Европейском союзе // <http://magazines.russ.ru/nz/2006/48/bu12.html>
2. Евросоюз вводит новые правила лоббирования — Политика и экономика // <http://www.frolicsome43.info/3378906.php>
3. Лоббизм в ЕС станет прозрачнее? // <http://www.alleuropa.ru/lobbizm-v-es-stanet-prozrachnee>
4. Лоренс О. Обзор рынка от 24.09.2012. // <http://www.forex-m.com/analytics/our/marketoverview/24092012>
5. Норт Д. Институты, институциональные изменения и функционирование экономики. / Пер. с англ. А.Н. Нестеренко; предисл. и науч. ред. Б.З. Мильнера. — М.: Фонд экономической книги «Начала», 1997. — 180 с.
6. 120 млрд евро в год или пару слов о коррупции в Европе // <http://www.zerkalo.net.ua/news/2143.html>
7. Anti-Corruption Approaches A Literature Review Study / Norwegian Agency for Development Cooperation, Oslo, Norway. — 2009 — 68 p.
8. Anticorruption in Transition. A contribution to the policy debate. / World Bank, Washington, DC. — 2000. — 101 p.
9. Begovic B. Corrupcion: conceptos, tipos, causas y consecuencias. // Centro para la Apertura y el Desarrollo de America Latina Documento № 26. — 2005 — Marzo — 8 p.
10. Causes of the 2007–2012 global financial crisis. // http://en.wikipedia.org/wiki/Causes_of_the_2007%E2%80%932012_global_financial_crisis;
11. Elliott K. A. Corruption as an International Policy Problem: Overview and Recommendations // in Corruption and the Global Economy / Ed. By Elliott K. A., Institute for International Economics, Washington, DC. — 1997 — P. 178—181.
12. EU Transparency Register: over 5,000 interest groups sign up in first year // <http://www.europarl.europa.eu/news/en/pressroom/content/20120625IPR47616/html/EU-Transparency-Register-over-5000-interest-groups-sign-up-in-first-year>
13. Fighting Corruption in the EU // Communication from The Commission to The European Parliament, The Council and The European Economic and Social Committee, COM(2011) 308, Brussels. — 2011 — 18 p.
14. Jain A.K. Corruption: A review. // Journal of Economic Surveys, № 15(1) — 2001 — P. 71—121.
15. Kaufmann D. Capture and the Financial Crisis: An Elephant forcing a rethink of Corruption? // <http://blogs.worldbank.org/governance/capture-and-the-financial-crisis-an-elephant-forcing-a-rethink-of-corruption>;
16. Kaufmann D. Corruption And The Global Financial Crisis. // http://www.forbes.com/2009/01/27/corruption-financial-crisis-business-corruption09_0127corruption.html
17. Kaufmann D., Vicente P. C. Legal Corruption // Economics and Politics № 23(2). — 2011. — July — P. 195—219
18. Klitgaard R. Gifts and bribes // in Strategy and Choice, Ed. By Zeckhauser R. Cambridge: MIT Press. — 1991 — P. 211—240.
19. Money, Politics, Power: Corruption Risks in Europe // Transparency International. — 2011 — 61 p.
20. Mutonyi J. P. Fighting corruption. Is Kenya on the right track? // Police Practice and Research, № 3(1). — 2002. — P. 21—39.
21. NORAD's Good Governance and Anti-Corruption Action Plan 2000-2001 / Norwegian Agency for Development Cooperation, Oslo, Norway. — 2000 — 46 p.

22. *Pope J.* Confronting Corruption: The Elements of a National Integrity System // Transparency International Source Book. — 2000. — 28 p.
23. *Shleifer A., Vishny R.W.* Corruption // Quarterly Journal of Economics, № 108(3). — 1993. — P. 599—617.
24. *Soto R.* La corrupcion desde una perspectiva economica // Pontificia Universidad Catolica de Chile Documento de Trabajo № 234. — 2003. — Enero. — 46 p.
25. The Transparency International Source Book / Transparency International, Berlin, Germany. — 1996.
26. United Nations Handbook on Practical Anti-corruption Measures for Prosecutors and Investigators / United Nations, Vienna. — 2004 — 215 p.
27. Who's pulling the EU lobby strings? // <http://www.corporatewatch.org/?lid=1872>.

Статтю подано до редакції 20.10.2012 р.

УДК 339.9:334.7

І.В. Лебедєв, канд. істор. наук, доцент, докторант,
Одеський національний економічний університет

СТАЛИЙ РОЗВИТОК НА ЗАСАДАХ КОРПОРАТИВНОЇ СОЦІАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ В УМОВАХ ГЛОБАЛЬНОЇ НЕСТАБІЛЬНОСТІ

АНОТАЦІЯ. У статті розглянуто сутність концепції корпоративної соціальної відповідальності (КСВ) та її роль у забезпеченні сталого розвитку в умовах глобальної нестабільності. Розкривається зміст КСВ, форми прояву, основні напрями реалізації, методи оцінки і звітності.

КЛЮЧОВІ СЛОВА: глобалізація, сталий розвиток, корпоративна соціальна відповідальність, Програма гідної праці, соціальна звітність, соціальна політика підприємства, корпоративне громадянство.

АННОТАЦИЯ. В статье рассмотрены сущность концепции корпоративной социальной ответственности (КСО) и ее роль в обеспечении устойчивого развития в условиях глобальной нестабильности. Раскрывается содержание КСО, формы проявления, основные направления реализации, методы оценки и отчетности.

КЛЮЧЕВЫЕ СЛОВА: глобализация, устойчивое развитие, корпоративная социальная ответственность, Программа достойного труда, социальная отчетность, социальная политика предприятия, корпоративное гражданство.

ABSTRACT. The essence of the concept of Corporate Social Responsibility (CSR) and its role in sustainable development in the context of global instability are considered. The content, forms, guidelines of implementation of CSR, methods of evaluation and reporting are reviewed.

KEYWORDS: globalization, sustainable development, Corporate Social Responsibility, Decent work, social accountability, social policy, corporate citizenship.

Постановка проблеми. Сучасна світова економічна криза продемонструвала вади ліберальної моделі глобалізації і активізувала пошук нових підходів до управління економікою на усіх рівнях, зокрема базовому — на рівні суб'єктів господарської діяльності. У сучасній економіці конкурентоспроможність окре-